

Laiškas Mikalojui Lipčiui, [1931-11-23], [Kaunas].

Mikalojau, / Tau turbūt keista pasirodys, kad aš, vietoj užėjęs asmeniškai pasikalbėti, rašau tau laišką.

Mikalojau [1],

Tau turbūt keista pasirodys, kad aš, vietoj užėjęs asmeniškai pasikalbėti, rašau tau laišką. Bet... kiekvienas gi reiškiny pasaulį turi savo natūralų pateisinimą. Taigi ir aš dabar, globodamas savo apendicitą, turiu sėdėti namie ir laiką atiduoti „apsidūmėjimams“. Tačiau aš turėčiau ir kitą, ne visai natūralų, pasiteisinimą. Dalykas yra tasai, kad šiuo metu man ne visai lengva su tavimi susitikti — grynai žmogišku, moraliniu atžvilgiu. Manau, kad ir tu tai jauti.

Kodėl susidarė toksai padėties neaiškusumas — juk bloga mes vienas kitam nieko nepadarėm?.. Šit apie tai aš ir noriu pasiaiškinti.

Bėda mano, kad, susitikęs su tavimi, aš ne tik tai nieko negaliu išaiškinti, bet vis daugiau dar prisirenka neaiškumo ir falšyvumo. Tavo jau toksai notūras, kad kalbi tik tu vienas, man tepalikdamas tik tai vieną alternatyvą: arba su viskuo, ką tu sakai, sutikti, arba pasirinkti duris. Ir tu gerai žinai, kad ši pastaroji išeitis ne taip lengvai įvykdoma.

Vyrų santykiuose moterų klausimas visuomet yra labai opus dalykas. Ir tais atvejais, kai galima būti skirtingų nuomonių, paprastai vengiama opiųjų temų. Bet mūsų visų pasikalbėjimų visuomet buvo vienas ir tas pats galutinis tikslas, atvirai pasakomas arba maskuotai. Ir tu puikiai žinai, kad ne aš taip klausimą statau ir kad ne aš į tą tikslą vedu. Ir kadangi tu visuomet akcentuoji, kad kalba eina ne apie poniją, kurios negerbti aš neturiu jokios teisės ir jokio pagrindo, bet apie artistę poniją L. [2], tai tegu bus ir man leista turėti galvoj tik tai artistę p. L., visai atsitraukiant nuo gyvenimiškosios ponios, kurią gerbti aš privalau mažų mažiausia kaip pilietis. Ir jeigu aš tegaliu kalbėti tik tai šitoje plotmėje, rodos, manęs kaltinti negalima.

Tu turbūt prisimeni, kad ypatingas neaiškusumas mūsų santykiuose buvo susidarę pernai po „Carmen“ spektaklio [3], kai tu sudarei tokias aplinkybes, kad aš, norėdamas pasilikti džentelmenas, būčiau turėjęs begėdiškai veidmainiauti. Analoginiai pergyvenimai kilo manyje ir šiomet, kai tu po to paties „Carmen“ spektaklio man paskambinai ir privertei mane paveidmainiauti. Gyva bėda, kad tu nesupratai, nesupranti ir turbūt niekuomet nesuprasi, jog ne visi yra p. L. išimylėję, jog ne visi turi tokio pat pagrindo ją idealizuoti kaip tu. Tai, žinoma, yra labai žmoniška. Bet taip labai žmoniška, kad dėl manęs yra tik tai artistė p. L., kurią aš tepažįstu iš jos scenos darbų. Ir kai idealizuojančiai nusiteikęs lauki iš manęs beapeliacinio pripažinimo, tai man baisiai liūdna daros. Bet ir nežtenka pasiryžimo visa tau pasakyti, kaip manau. Jei ir pasakyčiau, tu manimi turbūt vis tiek nepatikėtum, nes tu tepripažįsti tik tai teigiamą nuomonę... Pagaliau, mano tikrą nuomonę tu niekuomet ir neleidi pasakyti. Aš jos nesakyčiau ir dabar, jeigu ne prasidėjusi spaudoj reklama, dar kvailesnė už pernykštę „gramofono plokštelių reklamą“, kuri ir p. L., ir tavo pastato visai komišką padėtin.

Niekam ne paslaptis, kad poniai L. „Carmen“ visiškai nesiseka. Aš niekuomet nepatikėsiu, kad tu, būdamas jautrus inteligentas, to nežinotum.

Aš tau jau pavasari, tiesa, labai atsargiais žodžiais sakiau, kad ponija šioj partijoje turėtų labai daug dar padirbėti, bent su Tichomirovu [4] ją pereiti, aš buvau tikras, kad tu mane supratai. Bet dabar pasiliko visi tie patys trūkumai, paliekant nuošaliai vokalinę pusę. Pagrindinis trūkumas — tai stačiai baises vulgariškumas, kuriuo ji pagrindžia visą partijos interpretaciją. Ir antras stačiai žudantis defektas — tai visiškas falšyvas supratimas apie scenišką temperamentą, kuris „Carmen“ partijos interpretacijoje įgauna ne tik tai ne sceniškų, bet stačiai neestetinių formų. Tai yra esminiai defektai,

neprityrusiai akiai gal neregimi, bet iš jų išplaukia laukujai defektai, jau visiems regimi.

Šių dviejų pagrindinių defektų rezultatas — pavyzdžiui, stačiai gatviškas akių vartaliojimas pirmame veiksmė, visiškai subjaurota antrojo veiksmo lyriškoji meilės arija, beprasmis mylėtojiškas svačiojimas ketvirtajame veiksmė; laužyti, sceniškai nekultivuoti judesiai, laikymosi fanfaronizmas, veido mimika, kurioje matyti ne vaizduojamo personažo pergyvenimai, bet artistės neišpasakytas pasitenkinimas savimi ir t. t. Aš netikiu, kad tu viso to nepastebėtum. Bet, leiskime, kad tu, būdamas idealizuojančiai nusiteikęs ir gero tenorėdamas, to nepastebi, bet tai dar visai nereiškia, kad publika to nematytų. Publika tai pastebi ir žino, ir jos „Carmen“ nemėgsta. Pavyzdžiui, aš žinau visą eilę žmonių, kurie, sužinoję, kas dainuoja „Carmen“, grįžta nuo kasos. Kaip publika jos nemėgsta, aš turiu daug visai objektyvių liudijimų, — nė prasmės juos čia kartoti.

Tu gerai žinai, kad aš asmeniškai teatre, o ypač operoj, nieku būdu nesu suinteresuotas. Jeigu tu man duodi teisės pripažinti, kad „Pikų damoj“ [5], „Borise Godunove“ [6] (smuklės scena), „Fra Diavolo“ [7] yra puiki, tai lygiai tokios pat teisės tu turi man duoti ir pasakyti apie „Carmen“, ką aš manau.

Ar tu įsivaizduoji, kaip aš tau galėčiau visa tai į akis pasakyti ir kaip tu reaguotum į tai? Aš bent neįsivaizduoju. Ir dar bijau, kad tu gali paniekinamai atsiliepti apie p. J. [8] ir jos „Carmen“. Ir kaip tu nesupranti, kad kai tu pasakai „špuntas“, mane visą „perediorgivajet“ [9], kad tai galų gale ir mane įžeidžia, nes taip sakydamas tu mane laikai durniumi, nieko nenusivokiančiu?! Ir kaip tu nesupranti, kad tarp p. p. L. ir J. „Carmen“ yra tasai pagrindinis skirtumas, kad viena jų — gili menininkė, o antra geriausiu atveju — tik mylėtoja?

Tu, žinoma, įtarsi mane, kad p. J. mane „papirko“, ar pasakysi ką nors dar bjauriau. Bet tokiais įtarimais švaistymasis rodo tikrai geros ar blogos valios pasireiškimą. Ir tiek. Juo labiau, kad tu puikiai žinai, kad aš jokių santykių tenai nepalaikau ir jų palaikymu nesu visiškai suinteresuotas. Jeigu tu įtartum mane, kad man ne vien tikrai teisybė rūpi, tai pasakyk, kokiuose dalykuose tave įtarti tuo pačiu tu man duotum teisę?

Kodėl tau niekas į akis viso to nepasako? Kodėl visi prieš tave veidmainiauja? Nesunku, rodos, būtų suprasti. O kodėl „Perikolos“ [10] gubernatorius skundžias, kad „taip sunku surasti tiesą“? Tu užimi tokią padėtį, kad labai daug kam rūpi su tavimi palaikyti gerus santykius. Ir visi žino tavo silpnybę, išnaudoja ir veidmainiauja. Įsivaizduok, jeigu tu neužimtum dabartinės padėties. Ar visos tos gyvenimo šiukšlės, kurios dabar prieš tave iš tolo lenkias ir savo reikalo pravedimui norėdamos tavyje sudaryti gerą nuotaiką pradeda kalbą apie teatrą ir beria komplimentus apie p. L., — ką jie visi kalbėtų, jeigu tu neužimtum dabartinės vietos? Ir ko tu nori iš jų visų (kalbu ne apie teatro žmones), jeigu net aš, nuo tavęs visiškai nepriklausomas, nesiryžtu atvirai pasakyti, ką manau, — ir tik dabar naudojuos apendicito padėties teise!

Tu man kalbi apie mūsų kritikos šališkumą ir reikalą kovoti su ja. Bet juk sąžiningai ir dorovingai elgiantis, pirmasis smūgis turėtų būti dabar nukreiptas prieš tave. Be reikalo tu užmiršti, kad Orečkinas lanko ne vien tikrai tavo ministeriją, kad jis liežuvį turi ir plepa daugiau, negu tu manai. Ir pas Konradą [11] jau kelios dienos anksčiau buvo žinoma, kad „Sev.“ bus parašyta apie p. L. O pats straipsnis davė neišsemiamos medžiagos pašaipai. Rašo apie Benua [12], o centrą užima — p. L.! Rašo apie „Fra Diavolo“, yra tikrai p. L., — nė Petrausko [13] nėra, nė Mickūnaitės [14]! Po straipsnio pasirodymo tavo prietelystės su Koganu [15] vėl niekas nebepastebi! Nejaugi tu nesupranti, kad šitokiu būdu pasiekiami rezultatai yra skaudžiai juokingi, — kad jie atstoja karikatūrą? Arba paskutiniajame „N. Rom.“ [16] numery — Dobužinskio [17] straipsnis apie Benua, kostiumo iliustracija su parašu, už kurį idiotiškesnio ir įsivaizduoti nebegalima! Reklamos kvailumo rekordas!

Nejaugi tu manai, kad šitokiomis sąlygomis reklamų rašytojai tiki tuo, ką jie rašo?.. O tuo tarpu jie sudaro tokią nuotaiką visuomenėj, kuri niekam garbės nedaro. Tokią reklamą visuomenė priima su

pašai, kartais net ciniška. P. L. „Carmen“ taip reklamuojama, o apie p. J. — niekur nieko, — ar nejuokinga gi padėtis? O rezultatas bus tasai, kad kada nors p. L. ir pavyks ką gerai padaryti (kaip iki šiol kai kurios partijos iš tikrųjų gerai pavykdavo), ir kas nors iš tikrųjų nuoširdžiai gražiai parašys, bet dabar sudaromoje atmosferoje ir tokia recenzija bus priimta su pašai kaip reklama. Ir faktas, kad tu stačiai demoralizuoji recenzentus. O pasieki visai priešingo, negu nori. Į inteligentiją visa tai neigiamai veikia... Aš nematau, kad visa tai būtų adresuojama izvoščikų [18] kultūrinio lygmens publikai. O kaip inteligentija tai priima? Labai aiškiai. Sako: „Jeigu p. L. būtų ne artistė, bet virėja, tai tie patys recenzentai, rašydami apie prancūzų parlamento posėdžius, neužmirštų pasakyti, kad p. L. kotletus visų geriausiai kepa. O ponas L. būtų riekėjas [19]“.

Pasakysi, kad visa tai yra mano fantazija? Kad gal koks mano noras vėjavaikiškai tau „nasolit“ [20]? Kad tokių ir tokių žmonių eilė visai kitaip sako, — ir jie už mane daugiau išmano?

Kad jie daugiau už mane išmano — visai su tuo sutinku. Bet jeigu tu nori iš tikrųjų sužinoti, ką jie iš tikrųjų apie tave mano, pabandyk bent savaitei atsisakyti nuo tos padėties, kurią tu užimi! Tuomet tai tu pamatysi, ar tie visi, kurie prieš tave šliaužioja ir tau pataikauja, ir veidmainiauja, — ar jie visi nesijuokia nuėję nuo tavo durų?

Man rodos, kad tu neturėtum moralinės teisės pykti už šį laišką. Jei tu visuomet pabrėži teisę turėti savo nuomonei apie įvairius teatralinius dalykus, tai, rodos, šią teisę tu turėtum pripažinti ir man. Juo labiau, kad aš šia savo teise naudojuos ne viešai, bet privatiškame laiške, ir pasakau tau tai, ko pasakyti asmeniškai šit jau daugiau pusantų metų man neištekavo pasiryžimo.

Pagaliau, aš manau, kad šis laiškas yra mudviejų vyriškų santykių dalykas ir kad moterys neturi reikalo apie jį žinoti.

P. S. Knygos apie baletą man bus reikalingos 3 dienos prieš baletą premjerą [21].

KOMENTARAI

- [1] Mikas (Mikalojus) Lipčius (1894–1942), kariškis. Iki 1940 m. Finansų ministerijos Finansų departamento direktorius.
- [2] Marija Marcinkevičiūtė-Lipčienė (1898–1970), Mikalojaus Lipčiaus žmona, dainininkė (mecosopranas), 1927–1940 m. Valstybės teatro solistė. Vienas iš žymiausių jos atliktų vaidmenų – Carmen iš prancūzų kompozitoriaus Džordžo Bizė (Georges Bizet) operos „Carmen“ (1930, 1931).
- [3] BS kalba apie 1930 m. Valstybės teatre Kaune parodytą Bizė operos „Carmen“ spektaklį. BS recenziją „Šio sezono „Carmen“ premjera“ žr. in: *BSR: Teatro kritika 1930–1947*, t. 11, sudarė Algis Samulionis, parengė ir redagavo Donata Linčiuvienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006, p. 231–234.
- [4] Nikolajus Tichomirovas (Nikolaj Tichomirov), režisierius.
- [5] Rusų kompozitoriaus Piotro Čaikovskio (Pyotr Tchaikovsky) 3 v. opera „Pikų dama“. Premjera 1927-10-11.
- [6] Rusų kompozitoriaus Modesto Musorgskio (Modest Mussorgsky) 4 v. opera „Boriss Godunovas“. Premjera 1930-02-27.
- [7] Prancūzų kompozitoriaus Danielio Fransua Esprito Aubero (Daniel Francois Esprit Auber) 3 v. komiška opera „Fra Diavolo“. Premjera 1931-09-23.
- [8] Vincė Jonuškaitė-Zaunienė (1901–1997), Lietuvos užsienio reikalų ministro Dovo Zauniaus žmona, dainininkė (mecosopranas), 1925–1944 m. Kauno Valstybės teatro solistė. Jos Carmen laikoma viena ryškiausių Lietuvos teatro istorijoje.
- [9] ~ rus = nupurto.

- [10] Prancūzų kompozitoriaus Žako Ofenbacho (Jacques Offenbach) operetė „Perikola“. Premjera 1931-04-09. Gubernatorius – Don Andreas (dainavo Antanas Kučingis).
- [11] „Konrado kavinėje“ Kaune. Toliau turbūt kalbama apie laikraštį *Segodnia*.
- [12] Aleksandras Benua (1870–1960), dailininkas, meno kritikas, režisierius.
- [13] Kipras Petrauskas (1885–1968), dainininkas (tenoras), vaidino seržantą Don Jozė operoje „Carmen“, plėšikų vadą, pramintą Fra Diavolo (velnio broliu), to paties pavadinimo operoje (1931).
- [14] Emilija Mickūnaitė (1904–1974), operos dainininkė (lyrinis sopranas). 1931 m. Valstybės teatre Kaune dainavo Džiuzepės Verdžio (Giuseppe Verdi) operoje „Rigoletas“, Džakomo Mejerberio (Giacomo Meyerbeer) operoje „Hugenotai“.
- [15] Leonas Koganas (1894–1956), gydytojas, politikas.
- [16] Mstislavas Dobužinskis, „Aleksandras Benua“, in: *Naujoji Romuva*, 1931-11-15, Nr. 46, p. 1092–1094. Šiame straipsnyje MD plačiau aprašo Valstybės teatre pastatytos operos „Carmen“ meninę pusę – publikos susidomėjimą sukėlusias dekoracijas, iliustracijas, eskizus, kostiumus, sukurtus vadovaujant garsiam dailininkui Aleksandrui Benua. MD charakterizuoja jo asmenybę, trumpai apžvelgia biografiją, pabrėžia sukurtų dailės darbų originalumą, reikšmę, individualaus stiliaus ypatumus.
Po solistės Marijos Lipčienės atvaizdu užrašyta: „Valstybės Operos artistė M. Lipčienė pasipuošusi pagal A. Benua eskizus padarytu kostiumu „Carmen“ partijoje per paskutinį šios operos pastatymą“ (in: *Ibid.*, p. 1092).
- [17] Mstislavas Dobužinskis (1875–1957), scenografas, grafikas, tapytojas. Nuo 1931 m. dirbo Valstybės teatre dailininku scenografu.
- [18] ~ *rus* =vežikų.
- [19] ~ *rus* =skerdikas.
- [20] ~ *rus* =padaryti nemalonumų, pakenkti.
- [21] 1931-10-07 Valstybės teatre Kaune įvyko kelios premjeros: buvo pastatytas prancūzų kompozitoriaus Adolfo Adamo (Adolphe Adam) 2 v. baletas „Žizel“, rusų kompozitoriaus Milijaus Balakirevo (Milij Balakirev) 1 v. baletas „Islamė“.